

УДК 330.190.1

Мостенець С. В.,*здобувач кафедри економіки підприємств та інноваційної діяльності Волинський національний університет імені Лесі Українки*

ДОМОГОСПОДАРСТВО ЯК ДОМІНУЮЧИЙ ІНСТИТУТ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

У статті досліджено сутність домогосподарств, їх класифікацію та роль в економічному кругообігу ресурсів. Визначено функції домашніх господарств у сучасних економічних умовах.

Ключові слова: домашнє господарство, домогосподарство, функції, ознаки, принципи.

В статье исследовано сущность домохозяйств, их классификацию и роль, в экономическом круговороте ресурсов. Определены функции домашних хозяйств в современных экономических условиях.

Ключевые слова: домашнее хозяйство, домохозяйство, функции, признаки, принципы.

In the article investigational essence of households, their classification and role, in the economic rotation of resources. The functions of households are certain in modern economic terms.

Keywords: housekeeping, households, functions, signs, principles.

Постановка проблеми. Донедавна домогосподарство залишалося однією з найменш досліджених економічних структур. Проте зміни в економічному житті нашої держави не оминули стороною й основу життєдіяльності будь-якого суспільства і національної економіки – домашнє господарство, людей та сім'ї, що входять до його складу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Домашні господарства стали об'єктом детального дослідження численних представників економічної та фінансової науки: Ф. Кене, Ж. Б. Сея, Т. Мальтуса, К. Бюхера, П. Самуельсона. Вагомий внесок у розвиток теорії домогосподарств та сімейної економіки зробили Г. Беккер, Дж. М. Кейнс, К. Ланкастер, А. Маслоу, Дж. Мінсер, Ф. Модільяні, І. Фішер, М. Фрідман, Т. Шульц.

Теоретичні аспекти функціонування домогосподарств досліджували такі вчені, як О. Барановський, І. Бондар, З. Ватаманюк, В. Вітлінський, О. Гладун, С. Злупко, І. Жилияєв, А. Кисельов, Т. Ковальчук, В. Круглов, Е. Лібанова, О. Макарова, В. Мандибуря, Панчишин, О. Попов, С. Реверчук, О. Титаренко. Разом з тим, невирішеними залишаються питання уточнення функцій та обґрунтування ролі домашніх господарств у сучасних умовах ринкової економіки.

Мета і завдання дослідження. Метою написання цієї статті є висвітлення актуальних питань функціонування домашніх господарств в сучасних ринкових умовах.

Виклад основного матеріалу. В економічній літературі існують різні визначення поняття “домогосподарство”, проте найбільш вживаним є визначення, згідно з яким домогосподарством вважають сукупність фізичних одиниць – резидентів, що мають спільні економічні інтереси, функції, побут і джерела фінансування.

Демографічний енциклопедичний словник визначає домогосподарство як “сукупність учасників розподілу, котрі є членами соціально-економічного осередку, який об’єднує людей відносинами, що виникають під час організації їх сумісного побуту (веденні мигального домашнього господарства, спільному проживанні тощо)” [2, с. 89].

Під час проведення Всеукраїнського перепису населення 2001 р. використовувалось визначення домогосподарства як “сукупності осіб (або однієї особи), які спільно проживають в одному житловому приміщенні (його частині), ведуть спільне господарство (мають спільні витрати на утримання житла, харчування тощо), повністю або частково об’єднують та витрачають кошти. Ці особи можуть перебувати в родинних стосунках або стосунках свояцтва, не перебувати у будь-яких із цих стосунків або бути і в тих, і в інших стосунках” [8, с. 446]. Як зазначає В. В. Глухов, “домашнє господарство згуртовується завдяки єдності економічних інтересів усіх його членів. Це виникає перш за все тому, що члени сім’ї пов’язані між собою зв’язками і відносинами особистої залежності. Результати спільної праці з ведення домашнього господарства сприяють тому, що його члени не можуть не зважати на економічні інтереси інших. Цей економічний інтерес – підтримання сталого добробуту сім’ї – і є тією ланкою, яка об’єднує усіх учасників домашньої економіки” [1, с. 38].

У вітчизняній економічній літературі домогосподарство трактується в основному як “господарство, яке ведуть одна або кілька осіб, що мають спільне житло, з метою відтворення робочої сили та розвитку особистості” [3, с. 359] та як “господарство, яке ведуть одна або кілька осіб, що мають спільне житло, з метою розширеного відтворення передусім людини економічної на основі кінцевого споживання продуктів сфери матеріального та нематеріального виробництва” [4, с. 171]. Ці визначення досить схожі й не зовсім чітко визначають домогосподарства з організаційного погляду, наголошуючи лише на спільності житла та ігноруючи спільність побуту.

Автори підручника “Економічна теорія: політична економія” за редакцією С.І. Юрія дають наступне визначення домашнього господарства: “... економічна одиниця, що складається з однієї або більше осіб, яка володіє ресурсами, постачає ними економіку та використовує отримані за це доходи для купівлі товарів і надання послуг, які задовольняють матеріальні потреби його членів” [5, с. 161]. Це тлумачення є значно ширшим від за-

пропонованих вище, оскільки в ньому виокремлено найважливіші функції домогосподарства (постачальницька, споживча) та визначено основну мету його діяльності (задоволення потреб усіх членів).

Два окремі визначення домогосподарства наводять автори підручника “Політична економія” (за науковою редакцією доктора економічних наук, професора В. Г. Федоренка). Згідно з першим, домогосподарством є “економічний суб’єкт, який складається з одного або більшої кількості індивідів, що спільно здійснюють господарську діяльність і мають спільний бюджет”. За другим визначенням, “домашні господарства країни – це сукупність усіх приватних господарств, діяльність яких спрямована на задоволення власних потреб” [9, с. 158].

А. М. Олейник трактує домогосподарство як групу людей, об’єднаних спільним завданням відтворення людського капіталу, місцем проживання, бюджетом і сімейно-родинними зв’язками. В основі ведення домашнього господарства знаходяться відносини власності, які передбачають, що права контролю за спільною економічною діяльністю належать одному з його членів – главі сім’ї, при цьому основна роль у домогосподарстві відводиться рутині та передбачуваності дій [7, с. 127].

Вчений Є. Шутяк під домогосподарством розуміє “структурну одиницю, що функціонує на стадії споживання у відтворювальному процесі. Домогосподарства є повноправними учасниками фінансових відносин: отримують доходи, сплачують податки, інвестують, кредитують тощо” [11, с. 69].

Згідно з моделлю кругообігу ресурсів в економіці, домогосподарство визначають як економічну одиницю, що виконує важливу роль у кругообігу ресурсів, складається з однієї або кількох осіб, постачає економічним суб’єктам різноманітні ресурси і використовує отримані кошти для задоволення матеріальних та інших потреб (рис. 1).

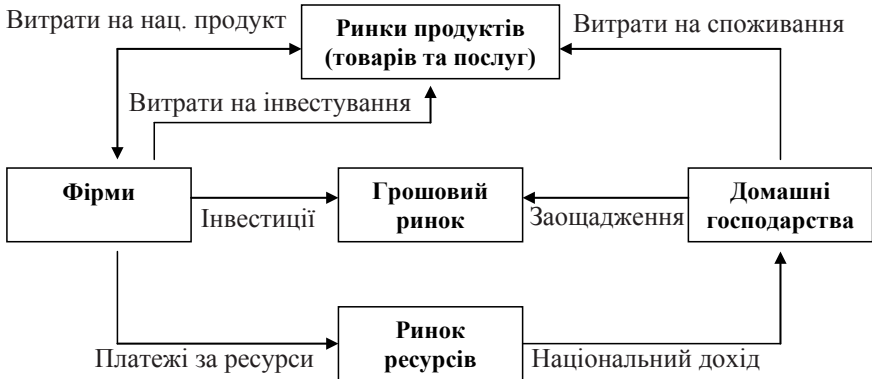

Рис. 1. Домашні господарства в економічному кругообігу ресурсів

Відповідно до моделі кругообігу ресурсів, кінцевими власниками всіх речових і особистих факторів виробництва є домогосподарства. Вони постачають на ринок робочу силу, природні ресурси, засоби виробництва і позиковий капітал. На цьому ринку вказані ресурси купують підприємства та організації. Отримавши необхідні чинники виробництва, підприємства створюють товари і надають послуги, які реалізуються ними на ринку товарів і послуг. На цьому ринку їх купують домогосподарства для задоволення своїх потреб.

Придбання домогосподарствами товарів і послуг означає здійснення ними споживчих витрат, які є виручкою від реалізації товарів і послуг для підприємств, що доставили їх на ринок. Виручка дає можливість покривати витрати на закупівлю необхідних ресурсів. Розраховуючись за них на ринку ресурсів, підприємства одночасно виплачують домогосподарствам доходи за ті чинники виробництва, які вони надали економіці (заробітну плату – за надану робочу силу, прибуток – за надані засоби виробництва і підприємницький хист, ренту – за природні ресурси, відсоток – на позиковий капітал тощо).

При цьому держава вступає з домогосподарствами і підприємствами у відносини з приводу перерозподілу доходів (стягуючи податки з громадян та підприємств і виплачуючи їм трансферти: дотації, субвенції, субсидії). До того ж вона реалізує суспільні блага підприємствам і населенню безоплатно або за зниженими цінами [10, с. 47].

У сучасній науковій літературі домогосподарства класифікують за низкою демографічних, територіальних, економічних та соціальних ознак.

Домогосподарства класифікують відповідно до участі в економічному обміні (рис. 2).

За іншою ознакою домашні господарства класифікують залежно від типу і характеру населеного пункту, в якому проживає сім'я (велике місто, селище міського типу, село). За цим принципом домогосподарства поділяють на сільські та міські.

Також одним із чинників диференціації домашніх господарств є їхній розмір. Домогосподарство, членами якого є одна шлюбна пара (чи один із батьків) з неодруженими дітьми (або без них), вважають простим домогосподарством. До складного сімейного господарства входять декілька кровноспоріднених простих сімей, кожна з яких може бути повною чи неповною і включати інших родичів. Перехідним типом між простими й складними господарствами є розширені домашні господарства. Вони складаються з однієї подружньої пари і окремих близьких або далеких родичів. Такий тип господарства необхідний переважно для виконання значних за обсягом аграрних робіт, коли одній сім'ї не під силу здійснювати певні господарські роботи [10, с. 56].

Рис. 2. Класифікація домогосподарств залежно від участі в економічному обміні*

* Складено автором на основі [6].

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, варто зазначити, що домашнє господарство як первинна економічна одиниця в умовах демократичних та ринкових трансформацій економіки України відіграє активну роль в усіх соціально-економічних процесах, що відбуваються у суспільстві, і ця роль надалі буде зростати, адже сучасне домогосподарство є підґрунтям економічного добробуту кожної держави.

Література:

1. Глухов В.В. Экономическая природа финансов домашних хозяйств / В. В. Глухов // Финансы и кредит. – 2008. – № 21 (309). – 380 с.
2. Демографический энциклопедический словарь / гл. ред. Д. И. Валентей. – М. : Сов. энцикл., 1985. – 789 с.
3. Економічна енциклопедія : у 3 т. / редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Академія, 2000. – Т. 1. – 780 с.
4. Економічний енциклопедичний словник : у 2 т. / за ред. С. В. Мочерного. – Л. : Світ, 2005. – Т. 1. – 820 с.
5. Економічна теорія: політична економія : підручник / [С. І. Юрій, І. В. Буян, Р.М. Березюк та ін.] ; за заг. ред. С. І. Юрія. – К. : Кондор, 2009. – 420 с.
6. Зятковський І. В. Фінанси суб'єктів господарювання в умовах інституціональних перетворень : монографія / І. В. Зятковський. – Т.: Екон. думка, 2006. – 230 с.
7. Олейник А. Н. Институциональная экономика. Учебно-методическое пособие. Тема 12. Домашнее хозяйство и другие организационные структуры / А. Н. Олейник // Вопр. экономики. – 1999. – № 12. – 220 с.
8. Про Всеукраїнський перепис населення : Закон України від 19 жовтня 2000 р. № 2058-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 51-52. – 556 с.
9. Федоренко В. Г. Політична економія : підручник / В. Г. Федоренко, М. Діденко, М. М. Руженський, О. Ф. Іткін ; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. В. Г. Федоренка. – К. : Алерта, 2008. – 357 с.
10. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку / Т. О. Кізіма; [вт. слово С. І. Юрія]. – К.: Знання, 2010. – 431 с.
11. Шутяк Е. Н. Об организации финансовых отношений / Е. Н. Шутяк // Финансы. – 2003. – № 12. – С. 69-73.